

Beyrut ve Safed'in imarını sağlamıştır. Sayda'da Fransızlar'a büyük bir han inşa izni verdiği gibi Floransalılar'a da bir konsoloshâne açmış; özellikle Şûf ipeği, keten, zeytinyağı, pirinç gibi malların ticaretini teşvik etmiştir. Fahreddin'in vergileri düzenli şekilde toplamak için halka baskı yaptığı, yeni vergilerle onları ezdiği de belirtilir. 1621'de Fransız Deshayes de Courmenin onu Osmanlı beylerinin en büyüklerinden biri olarak anar ve gelirinin 900.000 franga ulaştığını, bunun 340.000 frangını vergi olarak gönderdiğini yazar. Bazı kaynaklarda Fahreddin'in Hıristiyanlığı kabul ettiği kayıtlıdır. Bu hususta kesin bir şey söylene-memekle birlikte Mârûnî bir ailenin yanında yetiştiği, en yakın yardımcısının bir Mârûnî (Ebû Nâdir Han) olduğu, özellikle Dürzî ve Mârûnî birleşmesini sağlayarak siyasî birliğin teşekkülünde önemli bir rol oynadığı bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 86, s. 74, hk. 127, s. 76, hk. 131-132; MD Zeyli, nr. 8, s. 41, hk. 164, s. 137, hk. 751, s. 148, hk. 856, 857; nr. 9, s. 45; BA, Ali Emîrî - IV. Murad, nr. 789; Sâfî Mustafa, *Züb-detü't-tevârîh*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2429, II, vr. 173^b, 175^a, 362^b, 374^b-380^b; Topçular Kâtibi Abdülkâdir Efendi, *Târih* (haz. Ziya Yılmaz, doktora tezi, 1990), İÜ Ed.Fak. Genel Kıtaplığı, nr. TE 80, s. 413-414, 471, 494-495, 792-793; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 359-361; II, 166; Solakzâde, *Târih*, s. 752; *Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi 1608-1619* (trc. H. D. Andreasyan), İstanbul 1964, s. 152-153; Ahmed b. Muhammed el-Hâlidî, *Târîhu'l-Emîr Fahriddîn* (nşr. E. Rüstem - F. A. Bustânî), Beyrut 1936; P. Rycaut, *The History of the Turkish Empire*, London 1680, I, 40-42; Muhibbî, *Hulâsatu'l-eşer*, III, 266-269; Naîmâ, *Târih*, II, 119-123; III, 176-180, 242; Ch. d'Arvieux, *Mémoires*, Paris 1735, I, 365-378; a.e. (trc. H. D. Andreasyan), *Polonyalı Simeon Seyahatnamesi* içinde, İstanbul 1964, s. 182-185; Tan-nün eş-Şidyâk, *Ahbarü'l-a'yân fi Cebelilüb-nân*, Beyrut 1859, s. 251 vd.; F. Wüstenfeld, *Fachr ed-din der drusenfürst und seine Zeitgenossen*, Göttingen 1886; H. Lammens, *La Syrie, précis historique*, Beyrut 1921, II, 71-91; P. Carali, *Fakhr ad-Din II e la corte di Toscana*, Roma 1936, I-II; a.m.lf., *Fahrüddin el-Ma'ni eş-şânî emîru Lübnân*, Harisâ 1937; Enis en-Nusûlî, *Resâ'ü'l-Emîr Fahriddîn*, Beyrut 1946; M. Chebli, *Fakhriddine II Maan: Prince du Liban*, Beyrut 1946; Adel İsmail, *Histoire du Liban du XVIIe siècle à nos jours*, Paris 1955, I-II; İsa İskender el-Ma'lûf, *Târîhu'l-Emîr Fahriddîn el-Ma'ni eş-şânî*, Beyrut 1966; F. Hitti, *Târîhu Lübnân* (trc. Enis Ferîha), Beyrut 1985, s. 453-467; Ömer Abdülazîz Amir, "el-'Alâkâti beyne Fahriddin el-Ma'ni eş-şânî ve devleti 'Osmaniyye (1590-1635)", *Mecelletü Külliyyeti'l-Âdâb*, XXVI, İskenderiye 1972, s. 1-52; C. Baysun, "Ma'n", *İA*, VII, 269-271; Kamal Salibi, "Fakhr al-Din", *EI²* (İng.), II, 749-751.

FERİDUN EMECEN

FAHREDDİN-i ACEMÎ

(فخرالدین عجمی)

(ö. 865/1460-61 [?])

İlk Osmanlı şeyhülislâmlarından.

Hayatının ilk devreleri hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. İlk tahsilini İran'da yaptığı ve Seyyid Şerîf el-Cürçânî'nin yanında yetiştiği belirtilir. Osmanlı ülkesine gelişinin Çelebi Mehmed döneminde 820'li (1417) yılların başlarında olduğu sanılmaktadır. Bursa'da kendisi gibi İran'dan gelen Burhâneddin Haydar He-revî'den hadis okuyup icâzet aldı ve Molla Şemseddin Fenârî'nin oğlu Mehmed Şah'ın hizmetine girerek Sultâniye Medresesi'nde onun müftü oldu. Bazı medreselerde müderrislik yaptıktan sonra 834'te (1430-31) II. Murad tarafından günlük 30 akçe ile başşehir Edirne'ye müftü (müftülenâm, şeyhülislâm) tayin edildi. Görevi sırasında kanaatkâr bir hayat sürerek padişahın yevmiyesini arttırmak istemesine dahi karşı çıktı ve aldığı paranın kendisine yettiğini, ihtiyaç fazlası paranın helâl olmayacağını söyleyerek onun takdirini kazandı.

Fâtih Sultan Mehmed zamanında da müftülük görevine devam eden Fahreddin-i Acemî, padişahı etkileri altına alan Hurûfîler'in bertaraf edilmesinde önemli rol oynadı. Fazlullah-ı Hurûfî taraftarlarının fikirlerine iltifat etmesinden ve bunların saraya kadar girmelerinden endişeye kapılan Vezîriâzam Mahmud Paşa durumdan onu haberdar ederek fikirlerini dinleyip çürütmesi için bir plan ter-tip etti. Fazlullah-ı Hurûfî taraftarlarını konağına davet edip salonun bir köşesine gizlediği Fahreddin-i Acemî'nin Hurûfîler'in fikirlerini bizzat dinlemesini sağladı. Yemek sırasında sapık fikirlerini ortaya koyan Hurûfîler'i dinleyen müftü saklandığı yerden çıkarak onların fikirlerini çürüttü. Hatta Hurûfîler'i saraya kadar takip ederek Fâtih'in huzurunda bir kere daha sert bir şekilde azarladı. Sonra da Edirne'de Üç Şerefeli Cami'de münazaraya davet etti. Halk huzurunda yapılan münazarada bunların sapıklıklarını ve dinsizliklerini ortaya koyarak yakılmak suretiyle idamlarına fetva verdi ve bu hüküm hemen infaz edildi.

Otuz yıldan fazla bir süre müftülük makamında bulunan Fahreddin-i Acemî ulemâdan olan babasından *Şahîh-i Bu-ğârî*'yi nakil ve rivayete icâzetli idi. Pek çok âlim kendisinden hadis dersleri almıştı. Mecdî'ye göre Hayreddin Halil b.

Kâsım ondan ders gördüğü gibi Alâeddin Arabî Edirne Dârülhadisi'nde iken onun müftü olmuş, Taşköprizâde'nin babası Hoca-zâde yine ondan icâzet almıştı. Edirne'de vefat ettiği anlaşılan Fahreddin-i Acemî'nin ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Taşköprizâde ve Mecdî biyografisinden bahsederken vefat tarihini vermezler. Ancak Mecdî'nin 870'te (1465-66) onun yerine Molla Abdülkerim'in müftü tayin edildiğini belirtmesi (*Şekâik Tercümesi*, s. 177) vefat tarihinin 870'e doğru olduğunu düşündürmektedir. Müstakimzâde, Rifat Efendi ve onlardan naklen İ. Hami Danişmend ise bu tarihi 865 (1460-61) olarak gösterirler. Babinger'in verdiği 4 Cemâziyelâhir 873 (20 Aralık 1468) tarihi (*Mahomet II*, s. 327) herhangi bir kaynağa dayanmamaktadır. Mezarının Dârülhadis Camii mihrabı önünde olduğu belirtilir. Edirne'de Üç Şerefeli Cami'nin yanında Horozlu ve Şeceriye Medresesi denilen bir medresesi vardır. Saraçhane'de Horozlu Yokuşu'ndaki bu medrese daha sonra yıkılmış ve yerine 1295'te (1878) Vali Kadri Paşa tarafından islahhâne yaptırılmış, ardından da bir sanayi mektebi inşa edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Âşikpaşazâde, *Târih*, s. 148, 201; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 81-83, 177; Hoca Sâdeddin, *Tâci't-tevârîh*, II, 430-431; Mahmüd Ke-fevî, *Ketâ'ibü a'lâmi'l-ahyâr*, Süleymaniye Ktp., Reisülküttâb, nr. 690, vr. 338^b-339^a; *Devhatü'l-meşâiyih*, s. 5 vd.; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 327-328; Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1946, s. 114; Danişmend, *Kronoloji*, I, 433; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 31; a.m.lf., "Edirne Şehrinin Kurucuları", *Edirne Armağanı*, Ankara 1965, s. 164; Babinger, *Mahomet II Le Conquérant et son temps, 1432-1481*, Paris 1954, s. 327; Baltacı, *Osmanlı Medreseleri*, s. 564; Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1984, s. 145-146; R. C. Reep, *The Mufti of Istanbul, A Study in the Development of the Ottoman Learned Hierarchy*, Oxford 1986, s. 105-111, 116-118, 120-121.

CAHİT BALTACI

FAHREDDİN DEDE EFENDİ

(bk. HÜSEYİN FAHREDDİN DEDE).

FAHREDDİN DİVRİĞİ

(ö. 713/1313)

Türk dil âlimi ve fakih.

631 (1233) yılında Sivas'ın Divriği ilçesinde doğdu. Asıl adı Muhammed, babasının adı Mustafa'dır. Nesebinin Oğuzlar'ın Salgur boyuna kadar uzandığı ri-